Emléktábla-avatás

A szegedi munkásmozgalom kiemelkedő személyiségére, *Szepesi Imrére* emlékeztek tegnap délelőtt Szegeden, a Bolyai utcában, egykori lakóházánál, ahol születésének 100. évfordulója tiszteletére emléktáblát avattak. A szociáldemokrata mozgalomban aktív részt vállalt orvos életútját *Machanszky József* vázolta fel. Szólt a Devecserről elszármazott Szepesi Imre mozgalmi munkásságának főbb állomásairól, a Tanácsköztársaság idején a szegedi munkástanácsban végzett tevékenységéről, az ellenforradalmi korszakban őt ért mellőzésekről, a szocialista érzelmű szegedi fiatalok körében végzett kulturális szervező munkájáról, s arról az eljárásról, amely végén fogházzal büntették a haladó gondolkodású, az illegális kommunista mozgalomba is bekapcsolódó orvost. A vallatásoknak, a büntetésnek is nagy szerepe volt abban, hogy viszonylag fiatalon, 1933-ban elhunyt.

Müller Józsefné és Schmidt József megkoszorúzza Szepesi Imre emléktábláját

A tegnapi emléktábla-avató ünnepségen *Schmidt József*, a városi pártbizottság titkára, *Müller Józsefné*, a városi tanács elnökhelyettese koszorúzott, az orvostársadalom nevében *Mari Albert*, a fogklinika igazgatója és *Polgár József*, a szemklinika docense, a munkásmozgalmi kortársak képviseletében *Péter János* és *Machanszky József* helyezték el a megemlékezés virágait. Ezt követően az izraelita temetőben Szepesi Imre sírjánál is koszorúzási ünnepségre került sor.

A magyar farmakológia alapítója

Száz éve született id. Issekutz Béla

Századunk magyar kísérletes orvostudományának nagy egyénisége, *id. Issekutz Béla* száz éve született. Egész életét a gyógyszerkutatásnak szentelte. Életének 90. évében így összegezte munkásságát: *„... kutató voltam, akinek az a feladat jutott, hogy megszervezze a gyógyszerkutatást az országban. Az én eredményem az, hogy a gyógyszerkutatás folyik; szinte minden tanszéken, gyárban, intézetben tanítványaim vagy az ő tanítványaik vannak. Életem eredménye: hogy a magyar gyógyszeripar ott áll, ahol áll. Ami tőlem tellett megtettem, és azt hiszem, a legjobban tettem meg, ahogy csak tudtam."*

A kőhalmi, majd kolozsvári bíró fia, *Issekutz Béla* 1886. január 31-én született Kőhalmon. Orvosi pályára lépett, ahova már kisgyermek kora óta vágyott. Diplomát 1908-ban Kolozsvárott szerzett, de már egy évvel korábban dolgozott az ottani gyógyszertani intézetben. Már akkor a gyógyszerkutatás cselekvő részesévé vált, amikor a korszakalkotó *Salvarsant* a német *Ehrlich* felfedezte, de megérte a szulfonamidok, a penicillin és több más antibiotikum felfedezését, miközben maga is kutatott, oktatott és tudományágát szervezte. Alkoto évtizedeinek kezdetén élte meg a szívglikozidok mai farmakológiájának kialakulását, és számos kiváló tanulmánnyal gazdagította ezt a munkaterületet. A hormonok gyógyszertana is kezdettől fogva érdekelte, és lényeges megállapításokkal járult hozzá a tiroxin (a pajzsmirigy hormonja) hatásmódjának megértéséhez. A rák kemoterápiás kutatásába már a harmincas években bekapcsolódott. A gyógyszertani hatás és a fizikális tulajdonságok kölcsönösségének vizsgálati eredményeként új görcsoldókat alkotott meg, mint *a novatropint, a perparint, a novuritot*

A kolozsvári egyetem alig 28 éves magántanára volt, amikor kapcsolatba került a Chinoinnal, s ettől kezdve hangoztatta, hogy a tudomány fejlesztéséért is minél korábban kapcsolatba kell kerülni az iparral. A *Károlyi-kormány* nevezte ki a kolozsvári egyetem professzorává. Amikor az egyetem Szegedre költözött át, Issekutz professzor itt folytatta, és 17 éven keresztül gazdagította a város tudományos életét. Volt az egyetem rektora is, és ebben a minőségében kezdeményezte az akkor az USA-ban dolgozó és még messze nem Nobel-díjas *Szent-Györgyi Albert* hazahívását. Utódjául Szegeden olyan kiváló szakembert nevelt ki, mint a kétszeres Kossuth-díjas *ifj. Jancsó Miklós* (1903—1966) professzor. Szegedi évei alatt állapította meg az inzulinnak a máj cukortermelését gátló hatását, békákon bizonyítva. Később, rá 30 évre fia, *ifj. Issekutz Béla* professzor bizonyította be apja állítását a szegedi élettani intézetben, már emlősökön.

A szegedi éveket a fővárosiak váltották fel, 1937-től, amikor előbb a budapesti egyetem gyógyszerismereti, majd gyógyszertani intézete tanszékvezető egyetemi tanárává nevezték ki. Innen vonult nyugállományba, 1962-ben.

Több mint fél évszázados munkássága alatt orvosok és gyógyszerkutatók nemzedékeit nevelte fel. Mindenkit képes volt fogékonnyá tenni a tudományra. A kutatás szenvedélyes szeretetére nevelt, alázatos szolgálatnak tartotta a kutatói munkát. Hangoztatta, hogy a kutató igazi jutalma a kutatás gyönyörűsége. Az alap- és gyakorlati kutatást harmonikus rendnek mondta mindig, és elválaszthatatlannak egymástól.

Írott művei közül most csak azt az egyet emeljük ki, amelyet mindenki csak így ismer, *„az Issekutz"*. Neve azért is vált fogalommá, mert ez a könyv a gyógyszerekről, hatásaikról s egyszersmind tanácsokról szól. Nem volt ez tankönyv, de sok kiadást megért, egyben nemzedékeknek volt segítő- és munkatársa.

Munkássága elismeréseként az MTA 1939-ben levelező, 1945-ben rendes tagjává választotta. Kossuth-díjjal 1952-ben, a Magyar Népköztársasági Érdemrenddel 1955-ben, a Munka Érdemrenddel 1956-ban, 1962-ben és 1966-ban, a Magyar Népköztársaság Zászlórendjével 1976-ban tüntették ki, több más elismerése mellett.

Pátriárkai kort ért meg, ami keveseknek adatik meg: életének 94. évében hunyt el, 1979. augusztus 10-én, Budapesten.

Issekutz Béla professzor nagy személyisége volt a magyar tudománynak. Munkássága, tudományos eredményeinek útmutatása ma is benne él és hat a hazai gyógyszertudományban, amelynek alapítója, kiolthatatlan szomjú kutatója volt.

Bátyai Jenő

Kultúra...

Táblás ház a Kisszínházban. A tábláról már az előcsarnokban tudhatjuk, hogy az előadásra minden jegy elkelt. A nézőtéren láthatjuk, a jegyeket nemcsak megvették, de el is jött darabot látni a publikum. Sokan vagyunk. Színészöröm. (Meg némi közönségbosszúság: a szünetben ugyanis a sok nikotinéhes kultúraszomjazó „egymást égetve" juthat csak az előcsarnokban levő kevés (!) hamutartó közelébe. Nem lehetne ettől megkímélni őket néhány újabb csikkgyűjtővel?)

Táblás ház; érdeklődő közönség; örömmel, felszabadultan, jól játszó színészek — siker. Hogy azt ne mondjuk, kultúrélmény.

Csak az, ami az előadás után következik, az valahogy „nem kultúr". Hogy a frissen (is) kulturált nagyérdemű egymás lábát s egyebet tiporva tülekedik a ruhatárnál. Egyáltalán nem kultúrember módjára próbál mielőbb s lehetőleg mindenki a másik előtt a kabátjához férkőzni Valóságos *pankrációval*. Aminek pedig Thália templomában (még annak előcsarnokában se) nincs helye!

Vajon ki, és mikor rendez erről előadást, táblás házzal az emberi kultúráért?

Sz. M.

Településeink új arca

Takács János megyei főépítész a „köszönő viszonyt" szorgalmazza

Vajon mit tud majd leolvasni mai korunkról az ötven, száz évvel későbbi nemzedék? Mit mesélnek majd településeink, városképeink, épületeink?! Értékként fogják-e minősíteni mindazt, amit napjainkban annak tartunk? Miképpen formálódik a mindennapok gyakorlatában egy megye, egy-egy város vagy kistelepülés képe? Hogyan befolyásolhatja mindezt a megyei főépítész szemlélete, munkastílusa, irányítói módszere? Ezekről beszélgettem Takács János megyei főépítésszel.

— Milyennek ítéli e táj építészeti kultúráját, milyen az a bázis, amely adott, s keretei között kell és lehet újítani, fejleszteni, formálni?

— Csongrád megye szinte minden jelentős települése nemcsak történelmi hagyományokkal, de értékes építészeti karakterrel is rendelkezik. A hagyományokban gyökerező tipikus vonások megmutatkoznak épületformálásban, anyagválasztásban, színhasználatban, területalakításban. Gondoljunk csak arra, hogy Hódmezővásárhelyen évtizedeken át szívesen használták a melegsárgás téglaburkolatokat, Makó polgárportáira jellemzőek az eklektizáló homlokzatok, a sajátos tömbalakítások, Szeged alsóvárosi részére a napsugárdíszes oromzatok és sorolhatnám. Évtizedekre visszatekintve azt kell megállapítanunk, hogy nemigen vették figyelembe ezeket a szempontokat, s ebből következően alig fölmérhető károkat okoztak. Ez nem róható egyedül az építészek mulasztásául, ezt sugallta a társadalmi atmoszféra. Az utóbbi időben több hatás együttes eredményeként — gazdasági nehézségek, szemléletváltás, körültekintőbb és komplexebb tervezőmunka — felértékelődtek a múlt örökségei. Szemléltetésül hadd emlékeztessek egy torzult képre. Makó központjában a körültekintés és egységes koncepció nélküli építési hullámban egymás mellé került a csodálatos, klasszicista városháza, egy jellegtelen lapostetős, és egy indokolatlanul magastetős épület. Önmagában a könyvtár, a Skála áruház, a szolgáltatóház, a pártbizottság vagy a téesz épülete és a paneles lakótömb is elfogadható, de így együtt... Hiányzott a szervező elv, a városkép egészét figyelembe vevő szemlélet, az épületek még csak köszönő viszonyban sincsenek egymással. A legutóbbi években — úgy tűnik — szerencsésen léptünk előre, szinte minden településen számolnak a helyi adottságokkal és hagyományokkal, s meggyőződésem, ez a folyamat visszafordíthatatlan.

— Nem lehet könnyű dolga egy megyei főépítésznek. Egy-egy város arculatán egy jól kiválasztott tehetséges építész otthagyhatja kézjegyét — gondoljunk csak például Kiss Lajos csongrádi tevékenységére vagy Novák István és Novákné Juhász Márta városkaraktert alakító szentesi és vásárhelyi munkásságára —, de lehet-e szellemi-szemléleti ujjlenyomata egy egész megyét képviselő építésznek?

— Reményeim szerint lehet. Kisebb részben egyedi értékekben, döntő mértékben pedig — mint egy csapatmunka irányítója — abban, hogy hatni képes szemléletre, minőségre, komplexitásra. Ez a tevékenysége a területfejlesztési és építészeti albizottság vezetőjeként bontakozhat ki. A bizottság egészen a közelmúltig zömmel területfejlesztési kérdésekkel foglalkozott Rá kellett azonban döbbenni, hogy a tervekben megfogalmazott célok és dokumentált feladatok a településeknél, a mindennapi apró munkában veszettek értékükből, a megvalósítás gyenge utánzata sem volt az elképzeléseknek Beláttuk, kevés csupán településfejlesztési elvekkel foglalkoznunk, tovább igyekszünk lépni részint a feltárás, részint a gyakorlati megvalósulás irányítása, ellenőrzése felé A mostani gyakorlat szerint minden település számozott utak mentén levő központjának épületterveit elbíráljuk a településszerkezetbe való illeszkedés, a természeti környezet és a hagyomány szempontjából. Ez jóval több munkát ad nekünk, de feltétlenül megéri a fáradságot. A szűrő hathatósnak ígérkezik, már eddig is több elképzelést utaltunk vissza továbbtervezésre, teljes átdolgozásra. Ez azonban az épületeknek csak egyik, az állam vagy más közösségek által kezdeményezett részét illeti. A másik, egyáltalán nem elhanyagolható területe e munkának a magánlakásépítés. Erre is lehet rálátásom, mint a Magántervezői Szakértő Bizottság tagjának. Szeretném elérni — s szerintem praktikus is volna —, hogy minden tervet láthassak, elsősorban városképi összefüggések áttekintése végett.

— Úgy tudom, nehezedett az irányítás helyzete, mióta a helyi tanácsok önállósodásával bizonyos pénzösszegeket átcsoportosítottak.

— Eddig a megyei tanácsok pénzügyi keretéből bizonyos összeg rendelkezésre állt a települések rendezési terveinek elkészítéséhez. Sürgősségi alapon támogatni tudtunk kezdeményezéseket, helyi szándékokat. A központilag biztosított megyei keret megszűnt, a településeknek saját erőből kell kigazdálkodniok e tervek elkészíttetését. Nagyobb városok, községek esetében ez nem is akkora gond, mint a kistelepüléseknél, ahol a kevés mindig a legfontosabb problémák megoldására, a legsúlyosabb napi gondok megoldására kell. Így aztán elképzelhető, hogy pénzügyi háttér nélkül milyen nehéz érvelni. A vezetők szemléletével nem is lenne baj, a pénztárcák szűkösek. Viszont hangsúlyoznom kell: az ad hoc döntések nélkülözik a komplexitást, s fölmérhetetlen károkat okozhatnak.

— A gazdasági recesszió időszakában igencsak mérséklődött a beruházási lehetőségek köre. Sokan hangoztatják azt a véleményüket, hogy a takarékosság legalább megtanít bennünket a korábban lenézett értékeink megbecsülésére.

A gazdasági helyzet valóban a minden áron való beruházások helyébe a rekonstrukciót és a rehabilitációt, a meglévő adottságokkal való körültekintőbb gazdálkodást állította. Jó példa erre a vásárhelyi Alföldi Galéria, mely az első elképzelések szerint új beruházás lett volna, de állíthatom, az ógimnázium átalakításával méltó körülmények teremtődtek. Vagy ilyen a makói Honvéd városrész, melyet egy időben szanálásra ítéltek, az újabb tervek felfedezték értékeit, s biztos vagyok abban, hogy ez a terület Makó értékes részévé válhat.

— Köztudott, hogy megyénk nem bővelkedik műemlékekben, országosan számontartott építészeti értékekben. Viszont a meglévők annál becsesebbek. Hogyan látja jövőjüket?

— Számukat illetően valóban nem túl sok a Csongrád megyében föllelhető műemlék, értéküket tekintve viszont van jó néhány kiemelkedő emlék. Példás felújítást végzett az Országos Műemléki Felügyelőség a kiszombori románkori körtemplom esetében, de a környezetében levő kastély és a klasszicista uradalmi épületek megmentése még a jövő feladata. Hasznosítására megtörténtek az első lépések. Különben is, a nagyrészt rossz állapotban levő műemlékek esetében az a fő gond, hogy nehéz új gazdát és új funkciót találni. Ezért húzódik hosszú évek óta például a szentesi és vásárhelyi zsinagóga ügye. Sürgősen és feltétlenül megoldást kell találnunk a földeáki műemléktemplom komlex restaurálására. Az igazi előrelépést az jelentené, ha a területrendezési tervek elkészítését megelőzné egy építészeti értékvizsgálat, mint amilyen Makón, Szegváron, Mártélyon már készült. Nehéz a kastélyok sorsa, a megújuló küllemhez és funkcióhoz három dolog kellene: pénz, pénz és pénz... Az Országos Műemléki Felügyelőség Szegeden, az Oroszlán utcában felújít egy műemlék épületet, s a területi építésvezetőség létrejöttével minden bizonnyal szorosabb és hatékonyabb lesz kapcsolatunk.

— A társadalom figyelmével párhuzamosan erősödik a lakosság aktivitása. Városvédő és -szépítő egyesületek alakultak, társadalmi munkafelajánlások segítik a környezet gyarapodását. A sokfelé ágazó tettrekészséget miként lehetne a leghatékonyabb mederbe terelni?

— A már említett értékvizsgálatokat minden településen el kellene végezni. Ez alapul szolgálhatna minden célirányos munkához. Ebből a tervezők mellett kivehetnék részüket az üzemi kollektívák, városszépítő egyesületek, helytörténeti közösségek, de a MÉSZ és az MTESZ csoportjai, a tervezővállalatok szocialista brigádjai is. A települések új arcának kialakulásához nagymértékben járulnak hozzá az új magánerős építkezések. A jó példák népszerűsítésére harmadízben hirdettük meg Az év lakóháza pályázatot. Tapasztaltuk, hogy azokon a településeken, ahol díjazott házak épültek, jó értelembe vett divat lett igényesen építkezni. E téren is Makót állítanám példának. Remélhető, hogy ez az építtetői igényesség néhány magántervezőre is átragad. Azokra, akik gyakran kritika nélkül szolgálják ki az igényeket, s ezzel megkárosítják az építtetőket a hatalmas és kihasználhatatlan alapterülettel, a drága anyagokkal, fölösleges megoldásokkal. A fegyelem erősítése az egész építtetői, tervezői, kivitelezői folyamatban elengedhetetlen. Mert nem mindegy, milyenné formálja ez a kor az ország képét. Feladatunk és felelősségünk, hogy ez az arc minél lényegesebb, igényesebb és szebb legyen.

Tandi Lajos